

ნომადი ბართაია

ირანის ისლამური რესპუბლიკის დამოკიდებულება თავისი სახელმწიფო ენისადმი

ირანი ეთნიკურად მრავალფეროვანი ქვეყანაა, სადაც შიდა მოხმარების საშუალებად შეიძლება გამოიყენებოდეს საკუთარი დიალექტები და ენები, მაგრამ სპარსული კი, როგორც სახელმწიფო ენა, ყველასათვის საერთოა.

არსებობს სამი სპარსული ენა - ძველი, საშუალო და ახალი. ძველი სპარსული განეკუთვნება აქემენიანთა ეპოქას (ძვ. წ. VI-IV სს.), ამ ენაზე შემონახულია ავესტა და აქემენიდ მეფეთა კლდეებზე შესრულებული ლურსმნული წარწერები.

საშუალო სპარსული მოდის III-IX საუკუნეებზე, რომელიც სასანელთა (III-VII სს.) სახელმწიფო ენა იყო. მასზე, არასრული სახით, შემონახულია როგორც რელიგიური, ისე საერო ხასიათის ნაწარმოებები.

რაც შეეხება ახალ სპარსულ ენას:

ძველი და საშუალო სპარსული ენები დღეს მკვდარ ენათა რიგს მიეკუთვნებიან.

ირანში, არაბთა გაბატონების შემდეგ, ოფიციალურ და სალიტერატურო ენად არაბული დადგინდა. სამი საუკუნის მერე კი, არაბთა ხალიფატის დაცემასთან ერთად, ირანში წარმოიშვა პირველი ეროვნული დინასტიები, ერთ-ერთი ასეთი იყო სამანიდების დინასტია (X ს.), რომლის დროსაც ირანელები დაუბრუნდნენ მშობლიურ ენას და ახალი სპარსული ირანის სახელმწიფო და სალიტერატურო ენა გახდა.

ერთი საუკუნე გასტანა ირანში სამანიდების დინასტიამ, რომლის მერე თურქული მოდემის ხალხი დაეპატრონა პოლიტიკურად ჯერ ირანს და შემდეგ მანკობელ აღმოსავლეთს. ამ დროს მოსალოდნელი იყო სპარსულს ჩანაცვლებოდა თურქული ენა, მაგრამ ასე არ მოხდა და სპარსული დარჩა სახელმწიფო და კულტურის ენად ირანში, ხოლო მანკობელ აღმოსავლეთში თურქების იმპერიის გაფართოებისას, სპარსული ენის ასპარეზის გაფართოებაც მოჰყვა – იგი თურქ-სელჩუკთა იმპერიის ელიტარული და სალიტერატურო ენა გახდა.

ეს უფლებები სპარსულს დარჩა მონღოლებისა და თემურელების დროსაც. სწორედ ამ პერიოდზე (X-XVI სს.) მოდის სპარსული მწერლობის მარგალიტების ის დიდი ნაწილი, რითაც სახელგანთქმულია მსოფლიოში სპარსული ლიტერატურა.

გარდა ირანისა, სპარსული სახელმწიფო ენაა ტაჯიკეთში - ტაჯიკურის სახელწოდებითა და ავღანეთში, ავღანურთან ერთად, დარის სახელწოდებით.

სპარსული მშობლიური ენაა: ირანში 40 მილიონი ირანელისთვის (58%), ავღანეთში — 20 და ტაჯიკეთში 5 მილიონი ტაჯიკისთვის, უზბეკეთში კი 7 მილიონი ადამიანისთვის. სპარსული გავრცელებულია ინდოეთსა და პაკისტანში, სადაც იგი მეორე ენად შეიძლება ჩაითვალოს. მთლიანად სპარსულად მსოფლიოში 110 მილიონი ადამიანი მეტყველებს.

ისლამურ სამყაროში, არაბულის მერე, სპარსული ყურანის მეორე ენად ითვლება.

ირანში, ისლამური რევოლუციის გამარჯვების მერე, საგანგებო ყურადღება ექცევა ირანულ კულტურას, რომლის სამსახურში დგას ირანის ისლამური რესპუბლიკის ისლამური დამოძღვრისა და კულტურის სამინისტრო და ისლამური კულტურისა და კავშირების ორგანიზაცია.

ახლა კი იმის შესახებ, თუ რა დამოკიდებულება აქვს ირანის სახელმწიფოს სპარსული ენისა და ლიტერატურისადმი, განსაკუთრებით, სპარსული ენისადმი:

ირანში არსებობს სპარსული ენისა და ლიტერატურის აკადემია, რომელიც ერთ-ერთია ქვეყანაში არსებულ ოთხ აკადემიათაგან. იგი შეიქმნა 1990 წელს, რომელსაც მესამე აკადემიასაც უწოდებენ. მისი წინამორბედი იყვნენ ირანის აკადემია (1936 – 1955 წწ.) და ირანის ენისა და ლიტერატურის აკადემია (1969-1982 წწ.).

აღნიშნული აკადემია უზრუნველყოფს სპარსული ენისა და ლიტერატურის სწავლებასა და განვითარებას ქვეყნის შიგნით, ენის ნორმების დაცვას. ამ მხრივ იგი წარმატებით აგრძელებს და ავითარებს ტრადიციას.

გარდა ამისა, ირანში არის მრავალი საზოგადოება, რომელიც ემსახურება სპარსული ენისა და ლიტერატურის კვლევას. ესენია: ირანის სპარსული ენისა და ლიტერატურის პროფესორ-მასწავლებელთა საზოგადოება, სპარსული ენისა და ლიტერატურის მეცნიერული კვლევის საზოგადოება, ირანის სპარსული ენის და ლიტერატურის გავრცელების საზოგადოება და ასე შემდეგ, რომლებიც პერიოდულად მართავენ ადგილობრივი თუ საერთაშორისო ხასიათის სამეცნიერო ფორუმებს, აქვთ თავიანთი გამოცემანი. მაგალითად, ერთ-ერთი ასეთია ოთხენოვანი (სპარსული, თურქული, არაბული, ფრანგული) საერთაშორისო სამეცნიერო კვარტალური გამოცემა - “ენათმეცნიერება”.

ცალკე აღნიშვნის ღირსია ის სამუშაოები, რაც ლექსიკოგრაფიული მიმართულებით ტარდება. გამოდის სხვადასხვა სახის უამრავი სპარსული ლექსიკონი. ამ მხრივ ხომ ირანს, მოყოლებული X საუკუნიდან, დიდი ტრადიცია აქვს. ირანელთა მხრივ ლექსიკოგრაფიისადმი განსაკუთრებულ დამოკიდებულებასზე მიუთითებს ის, რომ სეფიანთა ხანაში ლექსიკონები ილექსებოდა კიდევც.

სპარსული ენისა და ლიტერატურის სწავლების ხარისხი უმაღლეს დონეზე აყვანილი ირანის სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში. სკოლებში ხომ თავისთავად და თითქმის ყველა უმაღლეს სასწავლებელში არსებობს სპარსული ენისა და ლიტერატურის სპეციალობა.

ისლამურ სამყაროში განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა კალიგრაფიას. ამ მხრივ ირანი გამორჩეულია, სადაც ლამაზად წერა მხატვრობაშია გადაზრდილი.

კალიგრაფიის გაკვეთილები ტარდება სწავლების ყველა საფეხურზე. დიდად ფასობს კალიგრაფთა მიერ გადაწერილი ტექსტები. ამ სახით ძირითადად გამოიცემა კლასიკოს ავტორთა წიგნები.

ისლამური რევოლუციის გამარჯვების შემდეგ ქვეყანაში ახალი რეალობა შეიქმნა. დღის წესრიგში დადგა ქვეყნის გარეთ ირანული კულტურის, კერძოდ სპარსული ენისა და ლიტერატურის გავრცელებისადმი მეტი ყურადღების მიპყრობა.

ცნობილია, მოყოლებული XI საუკუნიდან, თუ რა კვალი დატოვა სპარსულმა კულტურამ, კერძოდ სპარსულმა ენამ და მწერლობამ, მახლობელი აღმოსავლეთის ხალხთა ლიტერატურაში. სპარსული ხომ ამ დროს ელიტარული

ენა იყო ამ რეგიონის ქვეყნებში. შესაბამისად, ამ ხალხებში დღესაც დიდია ინტერესი სპარსული ენისა და ლიტერატურისადმი. ყოველივე ამის გათვალისწინებით, ირანის ხელისუფლებამ დასახა პროგრამა სპარსული ენისა და ლიტერატურის გავრცელებისა არა მარტო ამ რეგიონში, არამედ ყველგან, სადაც კი სურვილი ექნებოდა ირანული კულტურის გაცნობის, სპარსული ენისა და ლიტერატურის შესწავლისა, კერძოდ, სპარსული ენის დაუფლებისა.

საქართველოც იმ ქვეყანათა რიცხვს მიეკუთვნება, სადაც დიდი იყო ირანული კულტურის, კერძოდ სპარსული ენისა და ლიტერატურის, გავლენა ქართულზე და, ბუნებრივია, ჩვენი მხრიდანაც დიდია ინტერესი სპარსული ენისა და ლიტერატურისადმი. ამდენად, ამ მიმართულებით, ჩვენთანაც წარმატებით ვრცელდება ირანის მხარის პროგრამა, რაზედაც მოკლედ ვისაუბრებთ:

1988 წელს ირანის ისლამური რესპუბლიკის ისლამური კულტურისა და დამოძღვრის სამინისტროში დაარსდა “სპარსული ენისა და ლიტერატურის გავრცელების საბჭო” (ورای گسترش زبان و ادبیات فارسی), ხოლო 1996 წელს, ისლამური კულტურისა და კავშირების ორგანიზაციაში შეიქმნა “სპარსული ენისა და ლიტერატურის გავრცელების ჯგუფი” (گروه اجرایی گسترش زبان و ادبیات فارسی).

აღნიშნულმა ჯგუფმა 2004 წელს შეიქმნა სახელწოდება და გახდა “სპარსული ენისა და ლიტერატურის გავრცელების ცენტრი (مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی).

ორივე მათგანი ემსახურებოდა საზღვარგარეთის ქვეყნებში სპარსული ენისა და ლიტერატურის გავრცელებას, რისი უკეთ განხორციელების მიზნითაც 2014 წელს დაარსდა საადის ცენტრი (بنیاد سعدي), რომელშიც შევიდა “სპარსული ენისა და ლიტერატურის გავრცელების ცენტრი, რითაც ახალი ეტაპი იწყება ირანის ფარგლებს გარეთ სპარსული ენისა და ლიტერატურის სწავლებისა და გავრცელების საქმეში.

სპარსული ენისა და ლიტერატურის გავრცელების პროგრამა საქართველოში მას მერე ამოქმედდა, რაც საქართველო დამოუკიდებელი ქვეყანა გახდა და ირან-საქართველოს შორის დამყარდა დიპლომატიური კავშირი. მოყოლებული აქედან, ქართული ირანისტიკა ირანის მხარის განსაკუთრებული ყურადღების ქვეშ მოექცა. დაიწყო ზრუნვა საქართველოში არსებული ირანისტიკის ოთახების განახლებასა და კეთილმოწყობაზე, მათ აღჭურვაზე თანამედროვე სტანდარტების სასწავლო ინვენტარითა და ლიტერატურით, ხოლო იქ, სადაც არ იყო ასეთი ოთახი და საჭიროდ ჩაითვალა მისი არსებობა, იგი დაარსდა.

ამავე დროს, პარალელურად, სპარსულ ენასა და ლიტერატურაში, კვალიფიკაციის ამაღლების მიზნით, სისტემური ხასიათი მიეცა ირანისტ პროფესორ-მასწავლებელთა და ირანისტიკის სპეციალისტების სტუდენტთა გაგზავნას ირანის უმაღლეს სასწავლებლებში.

ტრადიციად იქცა თეირანის წიგნის ყოველწლიურ საერთაშორისო გამოფენა-ბაზრობაზე ქართველ ირანისტთა მიწვევა.

ქართველ ირანისტებს მიეცათ საშუალება, მიიღონ მონაწილეობა ირანში გამართულ საერთაშორისო სამეცნიერო ფორუმების მუშაობაში.

ასევე ქართველ ირანისტებს მიეცათ საშუალება, თავიანთი ნაშრომების, წიგნების სახით, მზის სინათლეზე გამოტანისა.

საქართველოს ირანისტიკის ცენტრებში ყოველწლიურად აღინიშნება ირანელ კლასიკოსთა დღეები, უძველესი ირანული დღესასწაული – ნოვრუზი.

ლექციების წასაკითხად ირანიდან ჩამოდიან პროფესორ-მასწავლებლები.

ცალკე უნდა აღინიშნოს, რომ ირანისტიკის სპეციალობაზე, აბიტურიენტთა მიზიდვის მიზნით, ბოლო წლებში ირანის მხარე პირველკურსელ სტუდენტებს გამოუყოფს გრანტს ერთი სემესტრის სწავლების საფასურის დასაფარავად.

ირანისტიკის სფეროში გამოქვეყნებული წიგნებისთვის ირანის ისლამური რესპუბლიკის პრესტიჟული ჯილდოებით ჯილდოვდებიან ქართველი ირანისტები.

თბილისში გაიხსნა ირანული ჩაიხანა “გულანშარო”, სადაც სისტემატურად ტარდება ირანისტიკის საკითხებისადმი მიძღვნილი შემეცნებითი შეხვედრები.

გამოიცა არაერთი ნომერი სტუდენტური ჟურნალისა “დიარეაშნა” (“ნაცნობი მხარე”).

განსაკუთრებით გააქტიურდა ირანის მხარე მას მერე, რაც ირანის ისლამური რესპუბლიკის საელჩოში გახსნა კულტურის განყოფილება, რასაც მოჰყვა კვარტალური ჟურნალ “კალმის” გამოცემა. აღნიშნულ განყოფილებაში ფუნქციონირებს სპარსული ენის შემსწავლელი უფასო კურსები.

და ყველაფერი ეს ხდება ირანის მხარის ფინანსური უზრუნველყოფით. რა სიახლეებს გვთავაზობს ახლადშექმნილი საადის ინსტიტუტი?

საადის ინსტიტუტის დაარსებით ახალი ეტაპი იწყება საზღვარგარეთ სპარსული ენისა და ლიტერატურის გავრცელების საქმეში. იგი იქნება მსოფლიოში დღემდე არსებულ მსგავს ინსტიტუტთაგან (გოეთეს, შექსპირის, სერვანტესის...) შედარებით დიდი და განსხვავებული, რომელიც სრულად მოემსახურება სპარსული ენისა და ლიტერატურის სწავლებას და გავრცელებას ირანის ფარგლებს გარეთ. თითოეული ქვეყნის სპეციფიკის გათვალისწინებით შეიქმნება ახლებური სასწავლო პროგრამები, ადგილებზე ჩამოყალიბდება ამ ინსტიტუტთა ფილიალები...

ირანმა, ბოლო ხანებში, კაცობრიობის ისტორიაში ერთ-ერთი უდიდესი რევოლუცია და ერაყთან რვაწლიანი საშინელი ომი გადაიტანა. სახელმწიფოს, ამ ორი დამანგრეველი მოვლენის მერე, პირველ რიგში, თითქოსდა, მატერიაზე უფრო უნდა ეზრუნა, მაგრამ მან კრიზისიდან დაღწევის ერთ-ერთ გზად სულიერებაზე ზრუნვა გაიხანდა, რაც სპარსული ენისადმი განსაკუთრებულ დამოკიდებულებაში გამოვლინდა.

ირანის ისლამურ რესპუბლიკაში სპარსული ენა და მასთან დაკავშირებული ყველაფერი სტრატეგიულ იარაღად არის აღქმული სახელმწიფოსთვის.

დამოწმებული ლიტერატურა

<http://www.persianacademy.ir>.

<http://www.anjomanfarsi.ir>.

<http://www.persian-language.com>.

<http://fa.wikipedia.org>.

NOMADI BARTAIA

ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN'S ATTITUDE TOWARDS ITS STATE LANGUAGE

Since the Islamic revolution Iranians have special approach as towards Iranian culture, in general, so to the Persian language, in particular, the official language of the country.

The government of the Islamic Republic of Iran takes equal care of the Persian language as within the country so beyond its borders. Domestically the responsibility of state language affairs lies on the Academy of Persian Language and Literature, while the Persian Literature and Language Spread Council, initially, and then the Persian Language and Literature Spread Centre have been engaged to serve the Persian language related issues abroad. In 2014 Persian Language and Literature Spread Centre was affiliated to the newly established Saadi Institute (Bonyad-E Saadi).

Saadi Institute will be one of the biggest of the similar instructions (like of Goethe, Shakespeare, Cervantes, ..) in the world, which in consideration of the country's specificities will work out the ways of teaching and spreading of Persian language and literature throughout the world. To this end the organization will have its offices all over the world..

Georgia is one those countries where Iran specialists have felt considerable good of Iran's official attitude towards its state language.